

трольних служб, закритості інформації, використанні жорстких нормативів, впливі "зверху до низу".

За результатами контролювання проводиться регулювання, що забезпечує усунення недоліків, виявлених під час контролювання.

Висновки. Застосування функціонального підходу стосовно управління запасами забезпечить не лише визначення оптимального розміру замовлення, величини запасів, але й організування оптимізації надходження, переміщення, використання запасів, мотивування працівників, контролювання встановлених нормативів та запланованих дій і усунення недоліків внаслідок регулювання.

Застосування функціонального підходу управління запасами на практиці має велике значення та потребує подальших досліджень, зокрема поглиблене дослідження кожної конкретної функції управління запасами.

Література

1. **Економічна енциклопедія:** у трьох томах / [за ред. С.В. Мочерного]. – Т1. – К. : Вид. центр "Академія", 2000. – 864 с.
2. **Карпенко О.А.** Логістичний підхід доуправління запасами підприємств / О.А. Карпенко, В.Л. Мякушко // Управління проектами системний аналіз і логістика [науковий журнал]. – К.: НТУ, 2009, вип. 6. – С. 355-364.
3. **Куницька О.М.** Управління запасами з використанням сучасних підходів логістики / О.М. Куницька, С.В. Мерзиевська та маркетингу // Вісник НУ "Львівська політехніка". – Львів: Національний університет "Львівська політехніка", 2009. – "Логістика" № 649 – С. 193-198.
4. **Качуровський В.Є.** Управління запасами у системі логістичного менеджменту підприємства (на прикладі ВАТ "Вінницький олійно-жировий комбінат") / В.Є. Качуровський, В.П. Чайковська // Вісник НУ "Львівська політехніка". – Львів: Національний університет "Львівська політехніка", 2007. – "Логістика" № 580 – С. 251-257.
5. **Лукинський В.В.** Актуальные проблемы формирования теории управления запасами: [монография] / В.В. Лукинський – СПб.: СПбГИЭУ, 2008. – 213 с.
6. **Кіндій М.В.** Запаси в організації: позитив чи негатив / М.В. Кіндій, Ю.І. Калужняк, О.М. Антоненко // Вісник НУ "Львівська політехніка". – Львів: Національний університет "Львівська політехніка", 2009. – "Логістика" № 649 – С. 69-76.
7. **Кузьмін О.Є.** Теоретичні та прикладні засади менеджменту: [навчальний посібник] / О.Є. Кузьмін, О.Г. Мельник – 3-тє вид. доп. і перероб. – Львів: Національний університет "Львівська політехніка" (Інформаційно-видавничий центр "ІНТЕЛЕКТ+" Ін-ту післядипломної освіти), "Інтелект-Захід", 2003. – 352 с.
8. **Кузьмін О.Є.** Бюджетування в системі управління організацією: теоретичні та прикладні засади: [монография] / О.Є. Кузьмін, О.Г. Мельник – К. : Кондор, 2007. – 234 с.
9. **Огієнко С.О.** Логістика: [конспект лекцій у схемах і таблицях] / С.О. Огієнко, І.П. Дзьобко. – Харків. : Вид.ХНЕУ, 2009. – 96 с.
10. **Потапова Н.А.** Кількісні методи в прогнозуванні запасів матеріально-технічних ресурсів / Н.А. Потапова // Вісник НУ "Львівська політехніка". – Львів: Національний університет "Львівська політехніка", 2007. – "Логістика" № 580 – С. 468-476.
11. **Шегда А.В.** Менеджмент: [підручник] / А.В. Шегда – К. : Знання, 2004. – 687 с.
12. **Осовська Г.В.** Основи менеджменту: [навч. посібник, для студентів вищих навчальних закладів] / Г.В. Осовська – К.: "Кондор", 2003-556 с.

Федак Л.М. Управління запасами підприємства на основі функціонального підходу

Обосновано рассмотрение управления запасами предприятия как конкретной функции менеджмента, которое представляется на основе общих функций. Рассмотрено планирование запасов предприятия, организации складского хозяйства, мотивирования работников складского хозяйства, контроля запасов на предприятии и ре-

гулирования запасов посредством устранения недостатков. Исследовано место управления запасами в системе управления предприятием.

Ключевые слова: управление, управление запасами, функциональный подход.

Fedak L.M. An enterprise inventory management as based on the functional approach

The article justifies the consideration of an enterprise inventory management as a specific function of management which is presented on the basis of general functions. It studies the planning of an enterprise inventory, organization of the storage facilities, motivation of the storage facilities workers, enterprise inventory controlling, and the management of inventory by means of defects elimination. The article also studies the place of the inventory management within the system of enterprise management.

Keywords: management, inventory management, functional approach.

УДК 336.71

Здобувач Ю.О. Бойко¹ – Львівська КА

НЕОБХІДНІСТЬ І СУЧАСНІ НАПРЯМИ КОНЦЕНТРАЦІЇ БАНКІВСЬКОГО КАПІТАЛУ В УКРАЇНІ

Розглянуто основні причини необхідності концентрації капіталу у банківській системі України, висвітлено сучасні напрями концентрації банківського капіталу з урахуванням залучення іноземного капіталу в банківський сектор.

Ключові слова: концентрація капіталу, концентрація пасивних і активних операцій, залучення іноземного капіталу, методи продажу банків.

Постановка проблеми. Об'єктивною закономірністю розвитку банківництва у ринковій економіці є постійне посилення під впливом конкуренції, зокрема і міжнародної, процесу концентрації капіталу. Концентрація банківського капіталу є основою стабільності і прибутковості діяльності банку. Щоб витримати конкуренцію і забезпечувати розширення своєї діяльності, банк має постійно нарощувати свій капітал. Сьогодні ж в Україні частка власного капіталу банків у загальних активах банків є у три рази меншою за частку власного капіталу у загальних активах в економіці загалом. Саме тому важливого значення набуває дослідження причин необхідності та напрямів концентрації банківського капіталу в сучасних умовах розвитку банківської системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Процеси концентрації капіталу у банківській системі досліджували вітчизняні вчені – економісти М. Алексєнко, О. Барановський, З. Васильченко, У. Владичин, О. Вовчак, А. Вожжов, А. Гальчинський, А. Герасимович, М. Діба, О. Дзюблюк, Ж. Довгань, Л. Кузнєцова, Б. Луців, І. Лютий, В. Матвієнко, В. Міщенко, А. Мороз, С. Науменкова, Л. Примостка, С. Реверчук, М. Савлук, Т. Смовженко, В. Федоренко, Н. Шелудько та інші. Їхні дослідження стосуються сутності процесів концентрації банківського капіталу як вагомого елементу ефективної діяльності банків. Водночас визначення передумов та необхідності тих чи інших форм концентрації банківського капіталу потребують поглибленого дослідження.

¹ Наук. керівник: проф. О.Д. Вовчак, д-р екон. наук – Львівська КА

Метою дослідження є з'ясування причин щодо необхідності концентрації банківського капіталу та визначення напрямів зростання концентрації капіталу з урахуванням сучасних тенденцій розвитку економіки і банківської системи в Україні.

Виклад основних результатів дослідження. На підставі проведених досліджень нам вдалося з'ясувати, що стабілізація та подальший розвиток банківської системи перебувають у тісному взаємозв'язку з поступовим нарощуванням капіталу. До конкретних причин необхідності концентрації банківського капіталу в Україні ми віднесли такі:

- слабкість капіталу окремого банку і неспроможність конкурувати на зовнішньому ринку;
- відкритість вітчизняної економіки потребує формування конкурентної протидії проникненню іноземного банківського капіталу;
- недостатня фінансова стійкість і стабільність банків в умовах економічних криз;
- наявність місцевого і регіонального монополізму у банківській діяльності, який породжує дискримінацію клієнтів і споживачів;
- високі ціни на довготермінові банківські кредити, без яких неможливе економічне зростання;
- розвиток фінансово-промислових груп.

На наш погляд, внаслідок зростання концентрації капіталу банки стають монополіями, а до основних форм монополізації банків належать: злиття і поглинання, розширення мережі філій, формування банків-холдингів тощо. У цій ситуації важливим правовим інструментом банківського сектора був би Закон України "Про банківські монополії". Однак вітчизняне антимонопольне законодавство монополієм вважає становище, коли його частка на ринку перевищує 35 %. З цього погляду в Україні відсутні банківські монополії, оскільки частка найбільшого банку – "Приватбанку" на ринку банківських послуг сьогодні сягає 10 %.

У кінцевому підсумку посилення концентрації банківського капіталу відбувається шляхом здійснення пасивних і активних операцій. До показників концентрації пасивних операцій банку належать: частка банку на ринку депозитів фізичних осіб; частка банку на ринку депозитів юридичних осіб; частка банку на ринку ощадних депозитів; частка банку на ринку депозитів до запитання; частка банку на ринку строкових депозитів; частка банку на ринку куплених (отриманих) кредитів; частка банку на ринку цінних паперів тощо. Пасивні операції не тільки формують банківські ресурси, а й мають чітку мету – забезпечення і проведення активних операцій, за допомогою яких комерційні банки вкладають власний, залучений та запозичений капітал в кредити, цінні папери, валюту та за іншими напрямками з метою отримання доходу.

Вважаємо, що структура кредитного портфеля за принципом строковості по-різному може впливати на процеси концентрації капіталу в економіці і банківництві. Так, якщо у кредитному портфелі банку переважають короткотермінові кредити, то у цьому разі завдяки високій ліквідності "коротких" кредитів, їх високій обіговості, частка банку, наприклад, на кредитному

ринку юридичних осіб буде зростати. Водночас, якщо у кредитному портфелі банку переважною є частка довготермінових кредитів, то у цьому випадку зростає роль банку у розвитку концентрації капіталу підприємств реальної економіки, тобто позичальників із виробничого сектору.

Як засвідчив аналіз, важливою характеристикою підвищення концентрації капіталу у банківській системі України є динаміка зростання власного капіталу (табл.).

Табл. Динаміка власного капіталу та його частки в пасивах банківської системи на 01.01.2004-2011рр., млрд грн [1, с. 69]

Вид капіталу	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
1. Власний капітал	12,9	18,4	25,5	42,6	69,6	119,3	115,2	137,7
2. Пасиви	100,2	134,3	213,9	340,2	599,4	926,1	880,3	942,1
3. Частка капіталу в пасивах, %	12,9	13,7	11,9	12,5	11,6	12,9	13,1	14,6

Так, за 2004-2010 рр. власний капітал банків України збільшився у 10,7 разів, водночас частка власного капіталу в пасивах зменшилася за цей період з 12,9 до 14,6 %.

Сьогодні відчутну роль у зростанні капіталу банків відіграє залучення іноземного капіталу. Іноземні банки активізували свої зусилля на фінансовому ринку України, починаючи з 2005 р. Так, упродовж 2005-2010 рр. кількість банків з іноземним капіталом зросла більше, ніж удвічі. Серед основних чинників, що сприяли значній активізації діяльності іноземних банків в Україні, можна виділити такі: позитивні структурні зрушення у вітчизняній економіці та високі темпи зростання ВВП; активне зростання попиту на банківські послуги з боку населення; розширення зовнішньоекономічних зв'язків українських підприємств; можливість отримання високих прибутків; вступ до Світової організації торгівлі та дотримання всіх вимог щодо лібералізації доступу іноземного банківського капіталу [2, с. 55].

На початок 2011 р. з 176 діючих в Україні банків 55 – банки з іноземним капіталом проти 23-х на початку 2006 р. При цьому стрімко зростала кількість банків зі 100 % іноземним капіталом. Так, за період 2006-2010 рр. їх кількість збільшилася більше, ніж удвічі й на початок 2011 р. становила 20 банків [3]. Відповідно, зі збільшенням кількості зареєстрованих банків з іноземним капіталом, зростає частка їх капіталу та активів у сукупних показниках банківської системи. Фахівці НБУ вважають безпечною для банківської системи та економіки України присутність іноземного капіталу на рівні 50-60 % їх участі [4, с. 106].

Дослідження територіальної належності іноземного капіталу, залученого до вітчизняних банків, показує, що найбільша частка в структурі іноземного капіталу в банківській системі України належить фінансовим установам з Австрії (25,5 %). Значна частка капіталу припадає на такі країни, як Франція (12 %), Росія (8 %), Нідерланди (6,6 %), Угорщина (4,1 %), Швеція (5,6 %), Німеччина (5,3 %), Польща (4,9 %) та ін. Вагома частка належить банківському капіталу, що надійшов з Кіпру (15,2 %). Однак Кіпр є офшорною зоною, тому визначити країну походження капіталу складно [5, с. 56-57].

Основними ж мотивами входження іноземних банків у банківський сектор країн Східної Європи, зокрема й України, є захоплення нових територій та отримання вищих прибутків. Так, у 2006-2008 рр. доходність банківського бізнесу сягала 60-70 %: банки залучали кошти в іноземних материнських структур під низькі відсотки (4-6 % річних) і надавали резидентам країни позички під 20-80 % річних залежно від виду кредитування. 2008 р. став найрезультативнішим для української банківської системи за всю історію її існування – фінансові установи заробили 7,3 млрд грн чистого прибутку [6].

Проте фінансово-економічна криза негативно вплинула на потреби інвесторів щодо ведення бізнесу в Україні, і у 2009 р. почалось згортання бізнесу окремими іноземними банками. Якщо аналізувати динаміку кількості банків з іноземним капіталом в Україні, то до 2009 р. їх чисельність зростала як в абсолютному (з 35 банків у 2006 р. до 53 у 2008 р.), так і у відносному вимірі (з 20,6 % до 28,8 %) [6].

Лише у кризовий 2009 р. відбулось певне зниження показників. Натомість у 2010 р. повністю відновилась попередня динаміка навіть з перевищенням показників 2008 р.: кількість банків з іноземним капіталом зросла до 55, що становить 31,3 % від їх загальної кількості.

При цьому у всіх роках, крім 2009, зростала і частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків, яка за 2002-2010 рр. збільшилася більш як у 3 рази і становила на 01.01.2011 р 40,6 % [7, с. 69].

Істотне перевищення частки іноземного капіталу у статутному капіталі банків над часткою банків з іноземним капіталом в їх загальній кількості свідчить про те, що під контролем іноземних фінансових структур перебувають переважно великі банки, які значно перевершують за рівнем конкурентоспроможності малі та середні вітчизняні банки.

Надходження іноземного капіталу в банківський сектор України здійснювалося здебільшого шляхом злиття та поглинань.

Найбільш поширеним методом проникнення іноземного капіталу в банківський сектор економіки країни є придбання банків іноземними інвесторами. Методи такого придбання залежать від організаційно-правового типу власності установ, що продаються. В Україні організаційно-правовий тип власності банків регулюється законодавчо. Всі банки мають бути акціонерними товариствами, а віднедавна – лише відкритими акціонерними товариствами [8, 9, 10].

Саме тому продаж українських банківських установ відбувається через продаж їх акцій, який, зазвичай, має свої специфічні риси, і тому можна виокремити такі основні методи продажу українських банківських установ:

1. Повний продаж, коли нерезидент купує контрольний пакет акцій (переважно понад 90 %) вітчизняного банку і фінансова установа переходить у його власність. Цей метод є найбільш поширеним і був застосований щодо банків "Ажіо", "Аваль", "НРБ-Україна", "Мрія", "Індекс-Банк".
2. Продаж банку з подальшим спільним веденням бізнесу. Цей метод досить специфічний, адже банківські установи, які є уже інтегрованими в промисловий сектор та належать фінансово-промисловим групам, не

можна продати повністю: їх потрібно продавати з рахунками корпоративних клієнтів, які утворюють ресурсну базу банківської установи. Покупець не зацікавлений у повному придбанні такого банку, адже після його поглинання клієнти будуть залишатися в розпорядженні попередніх власників. Цей метод продажу обрали для себе "Укрсоцбанк" та "Ва-Банк".

3. Ринковий продаж акцій шляхом їх розміщення у ПФТС (Перша Фондова Торговельна Система) є вигідним для середніх та великих банківських установ, акції яких перебувають у вільному обігові. Саме таким чином банки можуть швидко збільшити свою капіталізацію. Ще у 2006 р. акції українських банків не продавали на ПФТС, але вже у 2007 р. загальна сума угод становила 291 млн грн, а у 2010 р. у банківському секторі було зареєстровано угод на суму в 1 119,07 млн грн, що у 26 разів більше від рівня 2007 р. [11]. За цим методом було продано банки "Форум", "Мега-банк" та деякі інші.
4. Публічне розміщення акцій (ІРО) українських банківських установ на світових фондових біржах. Проведення ІРО є прийнятним способом одночасно залучити достатній обсяг додаткового капіталу і не "продатися" стратегічному інвесторові. Банки відлякує необхідність бути прозорими, що є обов'язковою умовою на етапі підготовки ІРО. За цим методом було продано акції таких банків як "Укрінбанк", "Надра", "Родовід".

Зазначені вище методи дають змогу залучити банкам додаткові кошти для свого подальшого функціонування. Але справжню ринкову вартість будь-якої установи, зазвичай, досить важко визначити, особливо в Україні, оскільки на внутрішньому ринку ще не розроблено показників, які б достовірно визначали ринкову вартість банківської установи.

Більшість іноземних інвесторів, які придбали українські банки, є з Європейського Союзу [12]. Водночас активність окремих країн – членів ЄС є досить низькою, на окремі країни (крім Австрії) припадало у середньому по 2 угоди купівлі акцій вітчизняних банків.

Вважаємо, що нинішній обсяг проникнення іноземного капіталу у вітчизняну банківську систему створює серйозну загрозу і не лише їй, а й національній економічній безпеці, адже сьогодні немає жодних правових норм, що регулювали б пропорційне співвідношення національного та іноземного капіталу у фінансовій системі України.

На наш погляд, посиленню концентрації банківського капіталу має сприяти перехід до створення банків у формі публічних акціонерних товариств та кооперативних банків. У цьому разі основною перевагою акціонерних товариств публічного типу є залучення капіталу із зовнішніх джерел, передусім, шляхом концентрації капіталу фізичних та юридичних осіб з метою їх використання для отримання прибутку. Для вирішення цих питань банкам було б доцільно розробити стратегію трансформації заощаджень у довготерміновий акціонерний капітал. важливим резервом можуть стати готівкові заощадження населення, обсяг яких динамічно зростає, але вони і наразі мало підвладні регулюванню з боку держави. Підтвердженням цьому є те, що на 01.01.2010 р. обсяг готівки поза банками становив 157,03 млрд грн [13].

Ще одним способом для залучення заощаджень у банківську систему є створення кооперативних банків – спеціалізованих кредитно-фінансових підприємств, учасниками яких виступають кооперативні підприємства та пайовики (фізичні особи) на основі колективної та державної власності, демократичного характеру вибору керівних органів та прийняття рішень з метою пільгового кредитування дрібних і середніх підприємств та жителів (передусім у малих містах, сільській місцевості) і надання інших послуг на вигідніших, порівняно з комерційними банками, умовах [14].

Висновок. Сьогодні банки збільшують свій капітал, намагаються спрямовувати його для забезпечення стабільності як банківської установи, так і держави. Концентрація банківського капіталу в Україні демонструє в останні роки позитивну динаміку, однак нинішній рівень капіталізації банківської системи все ще залишається низьким, що робить її вразливою до внутрішніх і зовнішніх загроз, ризиків і викликів. В умовах посилення процесів глобалізації відбувається скасування існуючих обмежень доступу нерезидентів у національні банківські системи. Глобалізація сприяє переміщенню капіталу між банківськими системами окремих країн і формуванню міжнародного банківського бізнесу, що підвищує конкурентну боротьбу і призводить до одначасної концентрації банківського капіталу.

Література

1. Основні показники діяльності банків України // Вісник Національного банку України. – 2011, № 7. – С. 69.
2. Капран В.І. Банківські операції / В.І. Капран, М.С. Кривченко, С.І. Омелченко – К.: ЦНДІ, 2006. – 206 с.
3. Офіційний сайт Державного комітету статистики / www.ukrstat.gov.ua/
4. Кириченко М.М. Альтернативні стратегії виходу банку на закордонні ринки/ М.М. Кириченко// Актуальні проблеми економіки. – 2005., № 7. – С. 49-56.
5. Банківські операції: підручник / Під ред. А.М. Мороза. – К.: КНЕУ. – 2006. – 476 с.
6. Дмитренко М.С. Управління фінансами банку/ М.С. Дмитренко // Вісник НБУ. – 2004, № 23. – С. 32-37.
7. Вісник Національного банку України. – 2011, № 4. – С. 69.
8. Закон України "Про акціонерні товариства" від 29.04.2009 № 514-ІV.
9. Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо форми створення банків та розміру статутного капіталу" від 04.10.2009 № 133-V.
10. Закон України "Про внесення змін до Закону України "Про банки і банківську діяльність". – Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2007, № 2. ст. 15.
11. Барановський О. Іноземний капітал на ринках банківських послуг України, Росії та Білорусі/ О. Барановський// Вісник НБУ. – 2007, № 9. – С. 12.
12. Смовженко Т.С. Створення та діяльність філій іноземних банків в Україні: регуляторні аспекти / Смовженко Т.С., Другов О.О. // Фінанси України. – 2007., № 7. – С. 98-106.
13. <http://www.bank.gov.ua/> – офіційний сайт Національного банку України.
14. Про банки та банківську діяльність: Закон України від 7 грудня 2000 р. № 2121-III: із змінами та доповненнями за станом на 24 липня 2009 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.

Бойко Ю.О. Необходимость и современные направления концентрации банковского капитала в Украине

Рассмотрены основные причины необходимости концентрации капитала в банковской системе Украины, освещены современные направления концентрации банковского капитала с учетом привлечения иностранного капитала в банковский сектор.

Ключевые слова: концентрация капитала, концентрация пассивных и активных операций, привлечение иностранного капитала, методы продажи банков.

Boyko Yu.O. Necessity and modern directions of concentration of bank capital for Ukraine

Considered principal reasons necessity of concentration of capital in the banking system of Ukraine, modern directions of concentration of bank capital light up taking into account attracting of foreign capital in a bank sector.

Keywords: concentration of capital, concentration of passive and active operations, attracting of foreign capital, methods of sale of banks.